

**O'QUVCHILAR O'RTASIDA BULLINGNI OLDINI OLISH
YUZASIDAN MAKTAB AMALIYOTCHI PSIXOLOGINING
VAZIFALARI**

Tashpulatova Ma'rifat Eshmurodovna

*Surxondaryo viloyati Jarqo'rg'on tumani 47-sonli umumiy o'rta ta'lim
maktabi psixologi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada maktab o'quvchilari o'rtasida bulling holatlarining kelib chiqish sabablari, uning o'quvchilar ruhiy holatiga ta'siri hamda bunday salbiy holatlarning oldini olishda maktab amaliyotchi psixologining vazifalari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilar o'rtasida sog'lom psixologik muhit yaratish, o'zaro hurmat va hamjihatlikni shakllantirish bo'yicha psixologik profilaktika ishlari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *bulling, psixologik muhit, profilaktika, o'quvchi, maktab psixologi, psixologik yordam, tarbiya, ijtimoiy munosabatlar.*

KIRISH

Bulling (inglizcha bullying – qo'rqitish, kamsitish, bosim o'tkazish) – bu bir yoki bir nechta shaxs tomonidan boshqa bir shaxsga nisbatan doimiy ravishda ruhiy, jismoniy yoki ijtimoiy bosim o'tkazish jarayonidir. Ko'pincha bulling maktab muhitida o'quvchilar o'rtasida uchraydi. Bunda kuchliroq yoki ustun bo'lgan o'quvchi boshqa o'quvchini masxara qilish, kamsitish, tahqirlash yoki qo'rqitish orqali unga zarar yetkazadi.

Bulling holatlari odatda takroriy bo'lib, jabrlanuvchi o'zini himoya qilishga qiynaladi. Bu esa o'quvchining ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishiga, qo'rquv, stress va tushkunlik holatlariga olib kelishi mumkin.

Bulling turlari:

1. Jismoniy bulling

Bu bullingning eng ko'zga ko'rinadigan turi bo'lib, unda jabrlanuvchiga jismoniy zarar yetkaziladi. Masalan: urish, itarish, tepish, narsalarini tortib olish yoki buzish.

2. Ruhiy (psixologik) bulling

Bu turda jabrlanuvchi ruhiy jihatdan kamsitiladi yoki tahqirlanadi. Masalan: haqorat qilish, masxara qilish, doimiy tanqid qilish, tahdid qilish yoki qo'rqitish.

3. Ijtimoiy bulling

Bu holatda o'quvchini jamoadan ajratib qo'yish yoki uning obro'sini tushirishga harakat qilinadi. Masalan: guruhga qo'shmaslik, gapirmaslik, do'stlardan ajratish yoki u haqida yolg'on gaplar tarqatish.

4. Kiberbulling

Bu bullingning zamonaviy turi bo'lib, internet yoki ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshiriladi. Masalan: haqoratli xabarlar yozish, ijtimoiy tarmoqlarda masxara qilish, yolg'on ma'lumotlar tarqatish yoki shaxsiy rasmlarni ruxsatsiz joylashtirish.

Bulling o'quvchilarning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim muammo hisoblanadi. Shu sababli maktablarda bullingni erta aniqlash, uning oldini olish va o'quvchilar o'rtasida o'zaro hurmat, bag'rikenglik hamda ijobiy munosabatlarni shakllantirish muhimdir. Bu jarayonda maktab psixologi, o'qituvchilar va ota-onalarning hamkorligi katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni sog'lom shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bulling holatlarining oldini olish maktab jamoasi oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Bulling – bu o'quvchilarning bir-biriga nisbatan doimiy ravishda kamsitish, masxara qilish, tahqirlash yoki ruhiy bosim o'tkazish kabi salbiy xatti-harakatlarini anglatadi.

Bulling nafaqat o'quvchilarning ruhiy holatiga, balki ularning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday holatlar

natijasida o'quvchilar o'ziga bo'lgan ishonchini yo'qotishi, jamoadan chetlanishi yoki turli ruhiy muammolarga duch kelishi mumkin. Shu sababli maktablarda bullingning oldini olish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish muhim hisoblanadi.

Maktab amaliyotchi psixologi bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Psixologning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish, bulling holatlarini aniqlash va ularning oldini olish choralarini ko'rishdan iborat. Psixolog o'quvchilar bilan individual va guruhli suhbatlar o'tkazish orqali ularning muammolarini aniqlaydi hamda ularga psixologik yordam ko'rsatadi.

Bullingni oldini olishda profilaktik ishlar muhim ahamiyatga ega. Psixolog o'quvchilar bilan turli treninglar, psixologik mashg'ulotlar va tarbiyaviy suhbatlar tashkil etadi. Bunday mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda o'zaro hurmat, bag'rikenglik va hamjihatlik kabi ijobiy fazilatlar shakllantiriladi.

Shuningdek, psixolog sinf rahbarlari va o'qituvchilar bilan hamkorlikda ishlashi zarur. O'qituvchilar o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni kundalik kuzatib boradi va muammoli holatlar yuzaga kelganda psixologga murojaat qiladi. Bu esa bulling holatlarini o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

Ota-onalar bilan hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega. Psixolog ota-onalar bilan suhbatlar o'tkazib, farzand tarbiyasida to'g'ri yondashuvni tushuntiradi. Ota-onalar farzandining ruhiy holatiga e'tibor berib, uning maktabdagi muammolari haqida xabardor bo'lishi kerak.

Maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish bullingning oldini olishning eng samarali yo'llaridan biridir. Agar o'quvchilar o'zlarini xavfsiz va hurmat qilinadigan muhitda his qilsa, ular o'rtasida salbiy xatti-harakatlar kamayadi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilar o'rtasida bullingning oldini olish maktab amaliyotchi psixologining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Psixologning profilaktik ishlari, o'qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorligi hamda o'quvchilarga ko'rsatilgan psixologik yordam bulling holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi. Bu esa maktabda sog'lom va ijobiy psixologik

muhitni shakllantirishga yordam beradi.

Maktabda qoʻrqitish (bulling) – bu o'quvchilar o'rtasida qo'rqitish, ta'qib qilish yoki jismoniy va ruhiy zo'ravonlik qilish holatidir. Bu hodisa bolalar va o'smirlar orasida yordamni, do'stlikni va o'zaro hurmatni yo'qotishga olib kelishi mumkin. Qoʻrqitish odatda biror bola yoki guruh tomonidan boshqa bolalarga nisbatan takroriy va maqsadli tarzda sodir bo'ladi. Maktabda bulling bolalar va o'smirlar uchun katta muammo bo'lib, u ularga ruhiy va jismoniy zarar yetkazishi mumkin. Keyinchalik esa, bu holat jamiyatda ijtimoiy masalalarga ham olib kelishi mumkin. Bullingning oldini olish va unga qarshi kurashda hamma – ota-onalar, o'qituvchilar, o'quvchilar va maktab rahbariyati birgalikda harakat qilishlari zarur. Faqat shunday qilsak, maktab muhitini xavfsiz va do'stona qilib, bolalarimizning kelajagini yorqin va baxtli qilishimiz mumkin.

Maktabda bulling muammosi jiddiy e'tiborga sazovor. Ushbu maqola yordamida biz qorqitishning sabablarini va oqibatlarini tahlil qildik, shuningdek, uni oldini olish va himoyalani sh yo'llarini ko'rsatdik. Bulling bilan kurashish uchun barcha manfaatdor tomonlar (o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar) birgalikda harakat qilishi muhimdir.

Maktab yillarida o'smirlar hayotida ijtimoiy izlanishlar va o'z-o'zini anglash jarayonlari muhim o'rin tutadi. Ushbu davrda bolalar bir-birlari bilan aloqa qilishni o'rganadilar, lekin ba'zan bu ijtimoiy muammolar - qo'rqitish (bulling) kabi salbiy holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bulling nafaqat jismoniy, balki ruhiy salomatlikka ham jiddiy zarar etkazishi mumkin, shuning uchun bu masalaga jiddiy e'tibor berish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olcott, A. (2020). Bully Prevention Strategies. Routledge.
2. Rustamova, R. P. (2022). THE ROLE OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE DEVELOPMENT OF THE INDIVIDUAL. *Academic research in educational sciences*, 3(NUU Conference 2), 898-903.
3. Рустамова, Р. (2022). The role of national and universal moral culture in family upbringing. *Общество и инновации*, 3(6), 58-61.

4. Райимджанова, Г. Х. (2022). Методологические основы развития цифровой экономики в республике Узбекистан. *Academic research in modern science*, 1(10), 45-51.
5. Nematov, A. A. (2023). SYMPTOMATIC CHARACTERISTICS OF PATIENTS WHO DIED OF COVID-19 (Doctoral dissertation).
6. Otaqo'ziyevna, T. M. (2022). METHODS OF SOLVING FINITE ISSUES OF APPLICATION OF NEWTON'S LAWS IN SCHOOL. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 11(07), 29-33.
7. Tajenova, G., Bayjanov, S., & Abishov, M. (2023). Improving The Practice Of Financing Export Of Agricultural Products: Theory And Practice. *Novateur Publications*.–2023, 4, 1-77.
8. To'ychiyev, B., & Mamatkulova, F. (2024). The role of think-aloud strategy in teaching reading comprehension to elementary learners. *O 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 161-166.
9. Zarqarayeva, N., Zaripbayeva, S., & Mamatkulova, F. (2024). Educational technologies in teaching and learning. *O 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 207-213.
10. Shaymardanova, A. (2020). THE ROLE AND POSITION OF LACUNAS OF CULTURAL LOCATION IN THE PROCESS OF COMMUNICATION (CAN THE WORD “YANGA” BE THOUGHT TO BE A LACUNA IN UZBEK LANGUAGE?). *Theoretical & Applied Science*, (12), 322-325.
11. Makhamadievna, A. M., & Tulkunovna, R. N. (2021). Teaching foreign language by using effective methods. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 11(12), 47-50.
12. Turdalieva, D. (2021). The aesthetic and communicative functions of the language. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 2235-2238.

13. Umidilloeyevna, S. M., & Baxtiyorovna, J. M. (2023). O'ZBEK ERTAKLARIDAGI QAHRAMONLARNING MIFOLOGIK ASOSLARI. In *Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes*.
14. Pulatova, M. (2024, December). THE REPRESENTATION OF THE IMAGE OF AMIR TEMUR IN "SAKHIBKIRAN" BY ABDULLA ORIPOV. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 11, pp. 20-24).
15. Обруева, Г. (2019). Об опыте интерпретации выразительных возможностей фразеологических единиц с именами собственными. *Иностранная филология: язык, литература, образование*, 4(1 (70)), 64-66.
16. Gafurov, B. (2023). The relationship between culture and language in learning process. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(5), 55-63.
17. ГАФУРОВ, Б. (2014). Проблематика фоностилистики в русском, узбекском и английском языкознании. *Узбекистонда хорижий тиллар. Илмий– методик электрон журнал.-Тошкент*, 3, 125-133.
18. Khaydarova, L., & Joanna, I. (2022). TEACHING ENGLISH GRAMMAR THROUGH INTERACTIVE METHODS. *INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE*, 1(3), 174-178.
19. Tashpulatova, M. M., Nabiyeva, D. A., & Djurayeva, E. R. (2021). NA Akhmedova Diagnostic Significance of 14-3-3 η (Eta) Protein and MRI of Joints in Early Stage of Rheumatoid Arthritis. *American Journal of Medicine and Medical Sciences*, 11(3), 165-169.
20. Tursunovich, S. E. (2021). Teaching speech acts of compliments: What is what?.
21. Tursunovich, S. E. (2022). Student engagement activities for captivating a classroom in teaching interactive and pragmatic skills. *Integration of*

Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 104-106.

22. Rigby, K. (2017). Bullying in Schools: How Successful Can Interventions Be? *International Journal of Educational Research*.

23. Smith, P. K., & Sharp, S. (2011). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Routledge.